

DAŞKƏSƏN-GƏDƏBƏY RAYONLARI ƏRAZISİNDƏ TƏBİİ VƏ ANTROPOGEN PROSESLƏRİN MEŞƏ ƏRAZİSİ TORPAQLARINDA BİTKİ VƏ MİNERALLARA TƏSİRİNİN KOSMİK TƏSVİRLƏR VƏ CİS TEKNOLOGİYALARI VASİTƏSİLƏ TƏDQIQI

**Məmmədaliyeva V.M., Nəsirova V.R.,
Nəzərova T.S., Bağirova M.F.**

*Milli Aerokosmik Agentliyi, Ekologiya İnstitutu
valide.mamedaliyeva@mail.ru*

Peyk təsvirlər əsasında meşə-bitki örtüyünün vegetasiya indeksi vasitəsilə aşkarlanması 1987-2019-cu illər ərzində Daşkəsən-Gədəbəy rayon ərazisində çöllərin 5329 ha, kolluqların yerində bərpa olunmuş bitki örtüyünün 1432 ha, dağ vələs və fıstıq meşələrin 5018 ha azalması, subalp və alp çəmənlərin 3677 ha, qarışıq tərkibli kolluqların 8101 ha artması ilə nəticələnib, yəni bir növün digər növ ilə əvəzlənməsi gedib.

Daşkəsən-Gədəbəy rayonu üzrə 1987-2019-cu illərdə mineralların yayılma dinamikası müəyyənləşdikdən sonra , belə nəticəyə gəlirik ki, üçvalentli dəmir, dəmir oksidləri və gossan minerallarında artım baş verib, dəmir silikati, laterit mineralında isə bu illər ərzində azalma baş verib, yalnız ikivalentli dəmir mineralı Daşkəsən-Gədəbəy və Daşkəsən ərazisində artım, Gədəbəy ərazisində isə azalma müəyyən olunmuşdur (cədvəl 1.).

Ağır metallarla çirklənmənin yaratdığı problemlər, bu çirklənməyə qarşı mübarizə tədbirləri araşdırılmış, ərazidə ekoloji çirklənmə aşağıdakı kimi qiymətləndirilmişdir. Daşkəsən-Gədəbəy ərazisində meşə -bitki örtüyünün 1987-2019-cu il vəziyyətini təyin etmək üçün NDVI indeksi hesablanmış , Daşkəsən-Gədəbəy rayonu üzrə 1987-2019-cu illərdə mineralların yayılma dinamikasını əks etdirən cədvəllər tərtib olunmuşdur.

Araşdırma 1987, 1998, 2015 və 2019-cu illərdə Landsat peyklərindən alınan görüntülər əsasında aparılıb. Bu problem ilkin məlumatların spektral, coğrafi və korrelyasiya təhlili metodlarını tətbiq etməklə həll edilib. SIPI və dəmir tərkibli mineralların spektral indeksləri hesablanmış. Əldə edilmiş məlumatlar cədvəldə ümumiləşdirmiş, iki bölgə arasındakı proseslərin əlaqəsi hesablanmışdır. Təsvir edilən texnikanı tətbiq edən bir program üçün alqoritm hazırlanmışdır. Alqoritm modul formada təqdim olunur. Hər bir modulun alqoritmının tətbiqi nümunələri ilə təsviri verilir.

Modellər və modelləşdirmə prosesi haqqında əsas məlumatları təqdim edilir. Tədqiqatda istifadə olunan modelləşdirmə növləri, ilkin məlumatlar, təhlil vasitələri haqda məlumat verilir.. Modellərin sxemləri və alınan nəticələr təqdim olunur.

Cədvəl 1.

Minerallar	Artması			Azalması		
	Daşkasan-Gədəbəy	Daşkasan	Gədəbəy	Daşkasan-Gədəbəy	Daşkasan	Gədəbəy
Üçvalentli dəmir	11742	5186	6553	-	-	-
İkivalentli dəmir	5288	7406	-	-	-	2102
Dəmir silikatları	-	-	-	20912	4235	16631
Dəmir oksidləri	2126	1935	188	-	-	-
Göşən	2747	1642	1098	-	-	-
Latrit	-	-	-	5399	1413	3976